כוונת הפסוק, שהוּחַל – בטלה שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ דִּכְתִיב "אִם תַּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי", – שנשבעו אברהם ואבימלך שלא ימשול אחד על ניניו ונכדיו של האחר, ובטלה השבועה מפני שהפלשתים עברו עליה תחילה.

נאמר בפסוק, "ותלד האשה בן ותקרא את שמו משמון וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ ה'", שואלת הגמרא, בַּמֶּה בֵּרְכוֹ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁבֵּרְכוֹ בְּאִמָּתוֹ, שהיתה אַמָּתוֹ כִּבְנֵי אָדָם – כשאר בני אדם, וְזַרְעוֹ היה רב כְּנַחַל שׁוֹטֵף.

נאמר בנביא שקודם שהפיל שמשון את הבית בו שהו הפלשתים ששבוהו, התפלל לה' שיהיה בעזרו, הגמרא דורשת את תפילתו, "וַיִּקְרָא שִׁמְשׁוֹן אֶל ה' וַיֹּאמַר ה' אֱלֹהִים זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא אַךְ הַפַּעַם הַזֶּה וְאִנָּקְמָה נְקָם אַחַת מִשְּׁתֵי עֵינַי מִפְּלִשְׁתִּים" – שאקבל שכר ניקור עיני האחת בעולם הזה על ידי שאנקם מפלשתים. אָמַר רַב, אָמַר שִׁמְשׁוֹן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זְכוֹר לִי עֶשְׂרִים (וּשְׁתַּיִם) שָׁנָה שֶׁשָּׁפַטְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא אָמַרְתִּי לְאָחָד מֵהֶם הַעֲבֵר לִי מַקֵּל מִמְּקוֹם לִמְקוֹם, וכיון שלא לקחתי מהם אפילו שימוש קל כזה, נמצא שעיוורון עיני אינו בעונש על לקיחת שוחד, ולכן יותן שכרי בעד זה להינקם מפלשתים.

"וַיֵּלֶךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכֹּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שׁוּעָלִים", שואלת הגמרא, מַאי שְׁנָא שׁוּעָלִים – מדוע צד דווקא שועלים. ומישבת, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר נְגָדִי אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר שִׁמְשׁוֹן, יָבֹא מִי שֶׁחוֹזֵר לַאֲחוֹרָיו – השועל, שכאשר צדים אותו אינו מרחיק לברוח אלא מסובב דרכו עקלקלות ובורח, וְיִפָּרַע מִפְּלִשְׁתִּים שֶׁחָזְרוּ בְּשִׁבּוּעָתָן.

תַּנְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן הַחֲסִיד, בֵּין כְּתִיפָיו – רוחב כתפיו של שִׁמְשׁוֹן, שִׁשִּׁים אַמָּה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן בעזה עַד חֲצִי הַלָּיְלָה, וַיָּקָם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, ומצא את דלתות שער העיר נעולות, וַיֶּאֱחֹז בְּדַלְתוֹת שַׁעַר הָעִיר וּבְשֹׁתֵי הַמְּזוּזוֹת – עמודי הפתח, וַיִּסָּעֵם – ויעקרם ממקומם עִם הַבְּרִיחַ, וַיָּשֶׂם עַל כְּתֵפָיו וַיַּעֲלֵם אֶל רֹאשׁ הָהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי חֶבְרוֹן", וּגְמִירִי - מסורת בידינו מרבותינו, דְּאֵין דַּלְתוֹת עַזָּה פְּחוּתוֹת מִשִּׁשִּׁים אַמָּה רוחב.

הגמרא מוסיפה לבאר פסוקים נוספים האמורים לגבי שמשון. "וַיְהִי טוֹחֵן בְּבֵית הָאֲסוּרִים", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין טְחִינָה אֶלָּא לְשׁוֹן עֲבֵירָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר – ומצינו לשון זה בפסוק "תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי". מְלַמֵּד – העבירה היא, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מאנשי פלישתים הֵבִיא לוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ לְבֵית הָאֲסוּרִים כדי שיבוא עליהן ועל ידי כן יותש כוחו, וכן כְּדֵי שֶׁתִּתְעַבֵּר הֵימֶנּוּ ותלד בנים גיבורים כמותו.

אָמַר רַב פָּפָּא, הֵיינוּ דְּאָמְרֵי אינשי - זהו שאומרים הבריות, לפני כל אדם מביאים מה שהוא רגיל בו, קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא חַמְרָא - לפני הרגיל בשתיית יין מביאים יין, קַמֵּי רָפוֹקָא – לפני אדם עובד אדמה ועודר בגינות שרגיל לאבול ירק, גְּרִידְיָא דּוּלְבָּא – מביאים סל מלא ירק. וכן שמשון, שהיתה דרכו להזדווג עם בנות פלשתים, גם בבית האסורים לא חסר לו הדבר.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אדם הַמְזַנֶּה עם נשים, אִשְׁתּוֹ מְזַנָּנֶת עָלָיו – מזנה עם אחרים, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם נִפְתָּה לִבִּי עַל אִשָּׁה וְעַל פֶּתַח רֵעִי אָרָבְתִּי" – אם היה לבי נפתה מהיצר הרע על אהבת אשה, ואם ארבתי על פתח רעי לחזר אחר אהבת אשתו לזנות עמה, וּכְתִיב – העונש על כך הוא הנאמר בפסוק הבא, ש"תִּטְחַן לְאַחֵר אִשְׁתִּי וְעָלֶיהָ יִכְרְעוּן אֲחֵרִין" – שתהיה אשתי שפחה בזויה הטוחנת בריחים, וישכבו עמה אחרים. וְהֵיינוּ דְּאָמְרֵי אינשי, זהו שאומרים הבריות, אֵיהוּ בִּי קָאנֵי – הוא עסוק בדלעת גדולה, וְאִיתְּתֵיהּ בֵּי בּוּצִינֵי – ואשתו עסוקה בדלעת קטנה, כלומר שניהם עסוקים באותו ענין.

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן דָּן אֶת יִשְׂרָאֵל כְּאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם – במשפט צדק, שֶׁנֶּאֱמַר בברכת יעקב, "דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד וְגוֹ'" – משבט דן יעמוד אדם שידון את ישראל כיחידו של עולם, ונאמר על שמשון. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁמְשׁוֹן עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹהִים וְגוֹ'" – כלומר ש'שמש' הוא אחד משמותיו של הקדוש ברוך הוא, ונקרא שמשון על שם זה. שואלת הגמרא, אֶלָּא מֵעַתָּה - שנקרא ממש על שמו של הקדוש ברוך הוא, אם כן לֹא יִמָּחֶה – יהיה אסור למחוק את המילה שמשון. עונה הגמרא, שמשון לא נקרא כך על שמו של הקדוש ברוך הוא, אֶלָּא כוונת רבי יוחנן, שנקרא כך לפי שהיה בו מַעַיִן שְׁמוֹ – תכונתו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שמה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְגִין עַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ, אַף שִׁמְשׁוֹן היה מֵגֵן בְּדוֹרוֹ עַל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בִּלְעָם חִינֵּר בְּרַגְלוֹ אַחַת הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֵּלֶךְ שָׁפָי" – שפוף וחיגר ברגלו האחת. שִׁמְשׁוֹן חִינֵּר בְּשֹׁתֵי רַגְלָיו הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "שִׁפְיפֹן עֲלֵי אֹרַח" - שפיפה כפולה, שהיה חיגר בשתי רגליו.

תָּנוּ רַבָּנָן, חֲמִשָּׁה בני אדם נִבְרְאוּ מַעַיִן דּוּגְמָא שֶׁל מַעְלָה - שנשתנו בבריאתם לתפארת מיתר הברואים, וְכוֹלָן - כל חמישה אלו, לָקוּ בָּהֶן – באותם איברים. הברייתא מונה את החמשה בני אדם, שִׁמְשׁוֹן, היה מעין דוגמה של מעלה בְּכֹחוֹ – בגבורתו. שָׁאוּל, היה מעין דוגמה של מעלה בְּצַוָּארוֹ – שהיה צווארו נאה מאוד. אַבְשָׁלוֹם, היה מעין דוגמה של מעלה בְּשֵׂעָרוֹ – שהיה שערו עבה. צִדְקִיָּהוּ, היה מעין דוגמה של מעלה בְּעֵינָיו – שהיטיב לראות בהם יותר מהרגיל. אָסָא, היה מעין דוגמה של מעלה בְּרַגְלָיו – שהיה לו ברגליו כח עצום יותר משאר אדם. ומביאה הגמרא ראיה שכל אלו לקו במעלותיהם, שִׁמְשׁוֹן לקה בְּכֹחוֹ, דִּכְתִיב "וַיָּסַר כֹּחוֹ מֵעָלָיו". שָׁאוּל לקה בְּצַוָּארוֹ, דִּכְתִיב "וַיִּקַּח שָׁאוּל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ", הרי שנהרג בצוארו. אַבְשָׁלוֹם לקה בְּשֵׂעָרוֹ, כְּדִכְתִיב בְּמִימַר קַמָּן – כפי שתבאר הגמרא להלן. צִדְקִיָּהוּ לקה בְּעֵינָיו, דִּכְתִיב "וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר". אָסָא לקה בְּרַגְלָיו, דִּכְתִיב "רַק לְעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו", וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מחלתו היתה שֶׁאָחֲזָתוּ פַּרְגָּרָא – סוג חולי הרגלים. אָמַר לֵיהּ מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן לְרַב נַחְמָן, הֵיכִי דָּמֵי פַּרְגָּרָא – מהי ההרגשה בחולי זה, אָמַר לֵיהּ הרגשתו היא כְּמַחַט הדוקרת בְּבָשָׂר הַחַי. שואלת הגמרא, מָנָא יָדַע – מנין ידע רב נחמן שזוהי ההרגשה. ומשיבה, אִיכָּא דְּאָמְרִי, מֵיחַשׁ הֲוָה חָשׁ בֵּיהּ – רב נחמן חלה בזה והרגיש את הכאב. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, מֵרַבֵּיהּ שְׁמַע לֵיהּ - כך קיבל מרבו. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, "סוֹד ה' לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם" – ידע זאת רב נחמן ברוח קדשו.

דָּרַשׁ רָבָא, מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ אָסָא וחלה, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה אַנְגַּרְיָא – עבודת המלך, בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַמֶּלֶךְ אָסָא הִשְׁמִיעַ אֶת כָּל יְהוּדָה אֵין נָקִי" – הזעיקן לבל יהיה מי מכולם נקי ונפטר מלבוא לשאת את אבני הרמה שבנה בעשא מלך ישראל. ומבארת הגמרא, מַאי 'אֵין נָקִי', אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֲפִילּוּ חָתָן מֵחַדְרוֹ וְכַלָּה מֵחוּפָּתָהּ שנאמר בהם "נקי יהיה לביתו שנה אחת", לא נפטרו מהכרזת אסא, וכל שכן שלא פטר את התלמידי חכמים.

הגמרא מקשה סתירה בפסוקים אודות העיר תמנת. כְּתִיב "וַיֵּרֶד שִׁמְשׁוֹן תִּמְנָתָה", משמע שתמנת היתה בעמק, וּכְתִיב לגבי תמר, "הִנֵּה חֹמֶיךָ עֹלֶה תִּמְנָתָה", משמע שהיתה על הר. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, שִׁמְשׁוֹן שְׁנִתְנַבָּא בָּהּ - שהתגנה במעשה זה, שנשא שם אשה האסורה לו, מבנות פלשתים, כְּתִיב בֵּיהּ יְרִידָה – נאמרה בו לשון ירידה. ואילו יְהוּדָה שְׁנִתְעַלָּה בָּהּ - שהתעלה במעשה זה, שהרי ממעשה זה נולדו פרץ וזרח שהעמידו מלכים ונביאים בישראל, כְּתִיב בֵּיהּ עֲלִיָּה – נאמרה בו לשון עליה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר – מיישב באופן אחר, שְׁתֵּי תִּמְנָאוֹת הָיוּ - שני מקומות נקראו תמנת, חָדָא בִּירִידָה וַחֲדָא בַּעֲלִיָּה - אחת מהם היתה בירידה, ואחת מהם היתה בעליה. רַב פָּפָּא אָמַר – מיישב באופן נוסף, חָדָא תִּמְנָה הֲוַאי - באמת היתה רק עיר אחת שנקראת תמנת, אלא שהיתה ממוקמת באמצע צלע הר, דְּאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא – לבא מצד זה היתה זו יְרִידָה, וּדְאָתֵי מֵהַאי גִּיסָא – ולבא מצד האחר, היתה זו עֲלִיָּה, כְּגוֹן וַרְדוֹנָיָא, וּבֵי בָּארֵי, וְשׁוּקָא דְּנַרְשׁ. הגמרא מביאה פסוקים נוספים בענין תמר לדורשם. "וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח

המשך בעמוד כט

עֵינַיִם", אָמַר רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי, מְלַמֵּד שֶׁהָלְכָה תמר וְיָשְׁבָה לָהּ בְּפִתְחוֹ - בפתח ביתו, שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, שהוא מָקוֹם שֶׁכָּל הָעֲיָנַיִם צוֹפוֹת לִרְאוֹתוֹ מרוב חיבה. רַבִּי חָנִין אָמַר בשם רַבִּי, אין צורך לדרוש כך, אלא מתפרש כפשוטו, מָקוֹם הוּא שֶׁשָּׁמוּ עֵינַיִם, וישבה תמר בפתחו של אותו מקום, וְכֵן הוּא אוֹמֵר - מצינו שהיה מקום בשם זה, שנאמר "תַּפּוּחַ וְהָעֵינָם". רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר – דורש את הפסוק באופן שונה, "פתח עיניים" היינו שֶׁנָּתְנָה תמר עֵינַיִם - פתחי היתר, לְדַבֶּרֶיהָ, כְּשֶׁהִתְבָּעָה יהודה, ואמרה לו שאין חשש עבירה במה שיבוא עליה. ומבאר, שכאשר אָמַר לָהּ יהודה, שֶׁמָּא נָבְרִית אַתְּ, אָמְרָה לֵיהּ תמר גְּיוֹרֶת אֲנִי - איני עובדת עבודה זרה, ואף מקיימת שבע מצות בני נח. אמר לה יהודה, שֶׁמָּא אֶשֶׁת אִישׁ אַתְּ ואת אסורה עלי, אָמְרָה לֵיהּ פְּנוּיָה אֲנִי, ואם כן אני מותרת לך. אמר לה יהודה, שֶׁמָּא קִידֵּשׁ בָּךְ – בעורך, אֲבוּךְ קִידּוּשִׁין מאדם מסויים ואת מקודשת לו, אָמְרָה לֵיהּ יְתוֹמָה אֲנִי – אבי מת בהיותי קטנה, והשיאוני אחי ואמי, ואין להם זכות להשיאני, ולכן נישואיי לער ואונן לא היו נישואין גמורים ואיני אסורה עליך כדין כלה לחמיה. אמר לה יהודה, שֶׁמָּא טְמֵאָה אַתְּ - שמא נדה את, אָמְרָה לֵיהּ טְהוֹרָה אֲנִי.

מאחר שהביאה הגמרא לעיל שישבה תמר במקום בו היה אברהם מכניס אורחים, מביאה דרשות אודות הכנסת האורחים של אברהם. "וַיִּטַּע אֵשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מְלַמֵּד שֶׁעָשָׂה אברהם פַּרְדֵּס וְנָטַע בּוֹ כָּל מִינֵי מְגָדִים – מיני פירות מתוקים, כדי שיהנו מהם העוברים ושבים. נחלקו רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר שאשל הוא פַּרְדֵּס, וְחַד אָמַר שהוא פּוּנְדָּק – אכסניה, וכוונת הפסוק לומר שבנה שם אברהם פונדק להכניס אורחים שילונו בו. שואלת הגמרא, בְּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר שאשל הוא פַּרְדֵּס, הַיְינוּ דִּכְתִיב - מובן מה שכתוב בפסוק "וַיִּטַּע", שבאילנות שייכת נטיעה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר פּוּנְדָּק, מַאי "וַיִּטַּע". מתרצת הגמרא, מצינו לשון נטיעה באוהלים, כְּדִכְתִיב "וַיִּטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ וְגוֹ'".

נאמר בהמשך הפסוק, "וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אַל תִּיקְרֵי "וַיִּקְרָא", שאברהם עצמו קרא בשם ה',

אֶלָּא "וַיִּקְרָיֵא", מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּפֶה כָּל עִקָּר וְשָׁכַח - לימדם לקרות בשם ה'. בֵּיצַד, לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ אורחיו של אברהם מהמאכל ומשתה שנתן להם, וְעָמְדוּ לְבָרְכוֹ - להודות לו, אָמַר לָהֶם, וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, הרי מְשֶׁל אֱלֹהֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, ואם כן הודו וְשַׁבְּחוּ וּבֵרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם – להקדוש ברוך הוא, שברא את העולם במאמרו.

הגמרא חוזרת לבאר פסוקים נוספים במעשה יהודה ותמר. נאמר "וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ", שואלת הגמרא, האם מִשּׁוּם דְּכִסְּתָה תמר את פָּנֶיהָ חֲשָׁבָהּ יהודה לְזוֹנָה, והרי אין דרך הזונות לכסות פניהן. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אין פירוש הפסוק שחשבה לזונה משום שכסתה פניה בעת שראה אותה יהודה על אם הדרך, אלא שכיון שֶׁכִּסְּתָה פָּנֶיהָ בְּבֵית חֲמִיהָ - יהודה, ולא ראה אותה בכל הימים שהיתה בביתו, לכן לא הכירה כשהיתה על אם הדרך וחשבה לזונה. ומצינו שהיתה צנועה, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל כַּלָּה שֶׁהִיא צְנוּעָה בְּבֵית חֲמִיהָ, זוֹכָה וְיוֹצְאִין מִמֶּנָּה מְלָכִים וּנְבִיאִים. מְנָלָן, מִתָּמָר, שבזכות צניעותה בבית חמיה, זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים. מבארת הגמרא, יצאו ממנה נְבִיאִים, דִּכְתִיב "חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ", ואף מְלָכִים יצאו ממנה מִדָּוִד שהיה מזרעה. וְאָמַר רַבִּי לֵוִי, דָּבָר זֶה מְסוֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, שאָמוֹץ אבי ישעיה, וַאֲמַצְיָה מלך יהודה, אַחִים הָווּ - היו אחים, ואמציה היה מזרע דוד, ואמוץ אחיו היה נביא, הרי שיצאו מתמר נביאים ומלכים.

נאמר בפסוק אודות הוצאת תמר לשריפה, "היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר וגו'". שואלת הגמרא, מדוע נאמר 'הוא מוצאת' שמשתמע לשון מציאה, הִיא מִיתּוֹצֶאת - שהוצאה בעל כרחה, מִיבָּעְיָא לֵיהּ – היה לפסוק לומר. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אמרה התורה 'מוצאת' לדרשה, שלְאַחַר שֶׁנִּמְצְאוּ סִימָנֶיהָ – החותם, הפתילים והמטה, שנתן לה יהודה, בָּא סָמָאֵל - שר של אדום, וְירִיחֲקָן, כדי שתישרף תמר ולא ייצא ממנה דוד העתיד להכות את אדום, וּבָא נַבְרִיאֵל וְקִירְקָן. לפי דברי רבי אלעזר, דורשת הגמרא את הפסוק הבא על תמר. הַיְינוּ דִּכְתִיב – זהו שכתוב, "לַמְנַצֵּחַ עַל יוֹנַת אִלֶּם רְחוֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן - מבאר כיצד דורשים את הפסוק, 'על יונת אלם רחוקים' - שמְּשָׁעָה שֶׁנִּתְרַחֲקוּ סִימָנֶיהָ של תמר על ידי סמאל, נַעֲשֵׂית תמר כְּיוֹנָה אִילֶּמֶת – שלא היה בפיה מה להשיב. 'לְדָוִד מִכְתָּם' - שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה דָּוִד שֶׁהָיָה תָּקִף – עניו, וְתָם – תמים בדרכיו לְכָל. דָּבָר אַחֵר – ביאור אחר, נקרא "מִכְתָּם" לפי שֶׁהָיְתָה מַכָּתּוֹ תַּמָּה – שמקום המילה הראוי למכה, היה תם ושלם אצלו, מפני שֶׁנּוֹלַד בְּשֶׁהוּא מָהוּל. דָּבָר אַחֵר, "מִכְתָּם", שהיתה מכתו – ענוותנותו, תמה, שמתחילתו ועד סופו לא נחסרה ענוותנותו ולא נשתנתה, שבְּשֵׁם שֶׁבְּקַטְנוּתוֹ – לפני שמלך, הִקְטִין דוד עַצְמוֹ אֲצֶל מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ – אצל מפיבושת, כדי לִלְמוֹד תּוֹרָה, כָּךְ גם בִּגְדוֹלָתוֹ, לאחר שמלך, הקטין את עצמו כדי ללמוד תורה ממי שגדול ממנו.

נאמר עוד בהוצאת תמר לשריפה, "וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לּוֹ אָנֹכִי הָרָה", שואלת הגמרא, מדוע תמר אמרה לשליח שיאמר ליהודה 'לאיש אשר אלה לו', לרמוז לו שהרתה ממנו, וְתַיְמָא לֵיהּ מֵימַר - תאמר לשליח שיגיד ליהודה בפירוש שממנו היא הרה. מישבת הגמרא, אָמַר רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבְיָה אָמַר רַב, וְאָמְרִי לְהּ – יש אומרים שאָמַר זאת רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, וְאָמְרִי לְהּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁיַּפִּיל עַצְמוֹ לְתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ וְאַל יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ בָּרַבִּים, מְנָלָן, מִתָּמָר - שהעדיפה להישרף באש ובלבד שלא להלבין את פני יהודה, ולכן שלחה ואמרה לו כן ברמז, כדי שאם ירצה להודות, יגלה הדבר בעצמו, ואם לא, תישרף ולא תגלה את הדבר.

בהמשך הפסוק נאמר, "ותאמר הַכֶּר נָא למי החתמת והפתילים והמטה האלה, אָמַר רַבִּי חָמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, בְּ"הַכֶּר" בִּישֵׁר יהודה לְאָבִיו דבר שגרם לו צער, וכנגד כך, בְּ"הַכֶּר" בִּישְׁרוּהוּ – את יהודה. ומבאר, בְּ"הַכֶּר" בִּישֵׁר לאביו, שכן אמר לו אודות יוסף "הַכֶּר נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא", בְּ"הַכֶּר" בִּישְׁרוּהוּ, שאמרה לו תמר "הַכֶּר נָא לְמִי החותמת ולמי הפתילים", שכשם שרימה את אביו על ידי הכתנת וציערו לחשוב שנטרף יוסף, נענש אף הוא שרימתה אותו תמר בכליו עד שיצטער לחפשה ולמוצאה. דורשת הגמרא את המילה "נָא", אֵין "נָא" אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה. ומבארת, שאָמְרָה לֵיהּ תמר ליהודה, אף אם תרצה לכפור באותו מעשה ובסימנים, לפי שלא היו עדים, בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ – מבקשת אני ממך, שאף על פי כן, הַכֶּר פָּנֵי בּוֹרְאֶךָ היודע ועד בדבר, וְאַל תַּעֲלִים עֵינֶיךָ מִמֶּנִּי.

בפסוק הבא נאמר, "וַיַּכֶּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי", חֵיינוּ – זהו דְּאָמַר רַב חָנִין בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא, יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר – בעמידתו בנסיון במעשה אשת פוטיפר, זָכָה וְהוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב "עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ", הרי שנתווספה לו האות ה'. ואילו יְהוּדָה, שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא - שהודה לדברי תמר ואמר "צדקה ממני", זָכָה וְנִקְרָא כּוּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. ומוסיפה הגמרא לדרוש, בֵּיוָן – לאחר שֶׁהוֹדָה יהודה וְאָמַר "צָדְקָה מִמֶּנִּי", יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, אַתָּה הַצַּלְתָּ את תָּמָר וּשְׁנֵי בָּנֶיהָ מִן הָאוּר – מן האש, חַייְךָ שֶׁאֲנִי מַצִּיל בִּזְכוּתְךָ את שְׁלֹשׁ מִבָּנֶיךָ מִן הָאוּר, מַאן נִינְהוּ, חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה.

לאחר שראה יהודה את הסימנים, אמר 'צָדְקָה מִמֶּנִּי', שואלת הגמרא, מָנָא יָדַע – מהיכן ידע יהודה שממנו הרתה, שמא אף אחרים באו ומהם הרתה. ומשיבה, שיָּצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה, מִמֶּנִּי יָצְאוּ כִּבּוּשִׁים – דברים עלומים ונסתרים אלו, שנגזר מלפני שיצאו מתמר מלכים, והרי אי אפשר שיצאו מלכים אלא מיהודה, ולכן סובב הדבר שיבוא עליה יהודה.

נאמר בהמשך הפסוק, "וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ", אָמַר שְׁמוּאֵל סָבָא, חֲמוֹהִ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי, כוונת הפסוק, שבֵּיוָן שֶׁיְּדָעָהּ – מאחר שהכיר בה יהודה שהיא צדקת ולשם שמים נתכוונה, שׁוּב לֹא פָּסַק מִמֶּנָּה – לא פסק מלבוא עליה. ומביא ראיה לדבר, שכְּתִיב הָכָא "וְלֹא יָסַף עוֹד לְדַעְתָּהּ" וּכְתִיב הָתָם – במתן תורה, "את הדברים האלה דיבר ה' וגו' קוֹל גָּדוֹל וְלֹא יָסָף" – וכמו ששם הביאור הוא שלא פסק, כך כאן..

שנינו במשנה, אֲבָשָׁלוֹם נִתְגָּאָה בִּשְׁעָרוֹ וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן, אַבְשָׁלוֹם בִּשְׁעָרוֹ מָרַד – חטא, שֶׁנֶּאֱמַר "וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֶה וְגוֹ' וּבִגַּלְּחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ (וְגוֹ')", וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יִגַּלַּח – עת גילוחו היה פעם בשנה, כִּי כָבֵד עָלָיו וְגִלַּחוֹ – ומפני שהיה כבד עליו שערו לכן היה מגלחו, וְשָׁקַל אֶת שְׂעַר רֹאשׁוֹ – והיה שוקל את שער ראשו, ועלה משקלו מָאתַיִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ" – במשקל המלך.

תָּנָא, אבן המלך היא אֶבֶן שֶׁאַנְשֵׁי טִבֶרְיָא וְאַנְשֵׁי צִיפּוֹרִי שׁוֹקְלִים בָּהּ. וּלְפִיכָךְ – כיון שהתגאה אבשלום בשערו, נענש ונִתְלָה בְּשַׂעֲרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקְרָא – ויזדמן, אַבְשָׁלוֹם לִפְנֵי עַבְדֵי דָוִד, וְאַבְשָׁלוֹם רֹכֵב עַל הַפֶּרֶד, וַיָּבֹא הַפֶּרֶד תוך כדי מרוצתו, תַּחַת שׂוֹבֶךְ – הסתבכות ענפי הָאֵלָה הַגְּדוֹלָה, וַיֹּאחֲז [וַיֶּחֱזַק] רֹאשׁוֹ בָּאֵלָה – ויסתבכו שערותיו של אבשלום ונאחז ראשו באלה, וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ – נותר תלוי באויר, וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחְתָּיו עָבַר", [שֶׁקָּל סַפְסִירָא – נטל אבשלום את חרבו, בָּעָא לְמִיפְסְקֵיהּ – ורצה לחתוך את שערותיו]. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שהיה אבשלום תלוי בין שמים וארץ נִבְקַע שְׁאוֹל – נפער הגיהנם

המשך בעמוד קעח

מְתַחְתָּיו, ולכן לא יכל לחתוך שערות ראשו כיון שהיה נופל בשאול.

הגמרא מוסיפה לבאר את המשך הפסוקים האמורים במות אבשלום. כאשר הודיעו לדוד אודות מות בנו, נאמר בפסוק "וַיִּרְגַּז – ויחרד, הַמֶּלֶךְ, וַיַּעַל עַל עֲלִיַּת הַשָּׁעַר – על עליית שער העיר, וַיֵּבְךְּ, וְכֹה אָמַר בְּלֶכְתּוֹ, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי [אַבְשָׁלוֹם], מִי יִתֵּן מוּתִי אֲנִי תַחְתֶּיךָ – הלוואי והייתי אני מת במקומך, אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי". ונאמר עוד שם, "וַ"הַמֶּלֶךְ לְאַט – כיסה אֶת פָּנָיו, וַיִּזְעַק הַמֶּלֶךְ בְּקוֹל גָּדוֹל, בְּנִי אַבְשָׁלוֹם אַבְשָׁלוֹם בְּנִי בְנִי", שואלת הגמרא, הֲנֵי תְּמַנְיָא "בְּנִי" – שמונת הפעמים שאמר דוד את המילה "בני", לְמָה – מדוע אמרם.

ומישבת, שְׁבָעָה – שבע פעמים, דְּאַסֵּקְיָה – שהעלהו דוד על ידי כך מִשְּׁבָעָה מְדוֹרֵי גֵּיהִנֹּם, וְאִידָךְ – והפעם הנוספת, אִיבָּא דְּאָמְרֵי דְּקָרֵיב רֵישֵׁיהּ לְגַבֵּי גּוּפֵיהּ - שהיה ראשו מושלך רחוק מגופו, ועל ידי אמירתו "בני" קירב דוד את ראשו לגופו. וְאִיבָּא דְּאָמְרֵי דַּאֲיֵיתֵיהּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי – שעל ידי כך הביאו לעולם הבא.

נאמר בפסוק, "וַ"יַּאַסְפוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֹתוֹ לַיָּמִים הַהֵם וַיָּשֶׂם לוֹ בְּחַיָּיו את מצבת אשר בעמק המלך וגו'", שואלת הגמרא, מַאי "לַיָּמִים", אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ שֶׁלָּקָה אבשלום מָקָּה רַע לְעַצְמוֹ. וממשיכה הגמרא לדרוש לפי זה את סוף הפסוק, "אֶת מַצֶּבֶת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ וגו'", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא "בַּר פָּפָּא, "בעמק המלך" היינו בְּעֵצָה עֲמוּקָה שֶׁל מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם,